مقاله پژوهشی

# واکاوی مولفه های مسئولیت اجتماعی به عنوان یک ارزش اخلاقی در دانشگاه های آزاد اسلامی

**علی رضا محمدی[۱]، دکترمهری دارایی[۲]*، دکترزینب طولابی[۳]**

۱. دانشجوی دکتری، گروه مدیریت آموزشی، واحد خرم آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، خرم آباد، ایران.

۲. گروه مدیریت آموزشی، واحد خرم آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، خرم آباد، ایران.

۳. گروه مدیریت، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران.

(تاریخ دریافت: ۹۹/۱۰/۲۷، تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۲/۲۶)

## چکیده

**زمینه:** مسئولیت اجتماعی در رابطه با رعایت هنجارها، ارزش ها و هنجارها و اصول اخلاقی جامعه و تامین هدف های سازمان است. لذا، هدف از انجام این پژوهش استخراج متغیر ها و شاخص های مسئولیت اجتماعی در دانشگاه های آزاد اسلامی است .

**روش:** این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ رویکرد کیفی است . جامعه پژوهش متخصصان و خبرگان حوزه های فرهنگی – اجتماعی و اخلاقی دانشگاه آزاد اسلامی است که با استفاده از روش نمونه گیری هدفمند با ۱۸ نفر از آنان مصاحبه نیمه ساختار مند انجام شد. روش تحلیل داده های تحقیق تکنیک دلفی بود که جمع آوری داده ها طی سه راند متوالی انجام شد . تحلیل داده ها با استفاده ازشاخص های توصیفی میانگین،انحراف معیار، ضریب توافقی کندال و بهره گیری از نرم افزار *SPSS* انجام شد.

**یافته ها:** نتایج حاصل از این پژوهش شناسایی ۹ مولفه و ۶۴ شاخص در زمینه مسئولیت پذیری اجتماعی بود. مولفه ها:شامل مسئولیت علمی و آموزشی،مسئولیت اقتصادی، مسئولیت عمومی در قبال اجتماع و جوامع محلی،مسئولیت قانونی، مسئولیت توسعه،مسئولیت اخلاقی،مسئولیت محیط زیستی،مسئولیت سازمانی ، مسئولیت فناوری بودند که همگی بالاتر از حد متوسط بر آورد شدند.

**نتیجه گیری:** مسئولیت علمی و آموزشی ،اخلاقی و عمومی اثرات بیشتری در مسئولیت اجتماعی نسبت به سایر مولفهها ایفا کردهاند.

**کلیدواژگان:** ارزش اخلاقی، مسئولیت اجتماعی ، مسئولیت اخلاقی

## سرآغاز

اخلاق حرفه ای در سازمان ها، صرفاً مجموعه ای از اعتقادات ذهنی و باورها و زندگی سازمانی محدود رفتارهای اخلاقی در واقع، شیوه یمعینی از زیستن است. به همین خاطر اخلاق در سازمان ها، به باورها و ارزش های موجود در منشور اخلاقی سازمانی محدود نمی شود. منظور از اخلاق حرفه ای مجموعه قواعدی است که باید افراد داوطلبانه و بر اساس ندای وجدان و فطرت خویش در انجام کار حرفه ای رعایت کنند.دیدگاه اخلاق زیر بناب باورها ، مفروضات، اصول و ارزش های است که زندگی اخلاقی را حمایت و اولویت ها را مشخص می کند و سبب نوعی پویایی منطقی برای فرد می شود. اما اخلاق عملی، اموری خارج از باورها و تعهدات است،بیشتر مربوط به فعالیت ها و رفتارهایی است که فرد آن را انجام می دهد (۱).

«مسئولیت اجتماعی» یکی از اساسی ترین موارد مطرح در حوزۀ اخلاق حرفه ای است و مقولهای مهم در گفتمان دانشگاههای «نسل چهارم» با محوریت تعهد و مسئولیت آنها نسبت به محیط پیرامونی، از جمله نقش و مشارکت در توسعه اجتماعی، تعهد در قبال محیط زیست، شفافیت و شایسته سالاری، رعایت حقوق عامههای مختلف و ... با هدف باز طراحی زیست اخلاقی محیطهای فعالیت خود است. به عبارت دیگر، مسئولیت اجتماعی را میتوان مجموعهی وظایف و تعهداتی دانست که یک نهاد یا سازمان بایستی در راستای معنویت و همینطور حفاظت، صیانت و مراقبت از جامعهای که در آن فعالیت میکند، انجام دهد.

نویسندۀ مسئول: نشانی الکترونیکی: Mehry_daraei@ yahoo.com



[ Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-20 ]

[ DOR: 20.1001.1.22517634.1400.16.4.14.3 ]

مقاله پژوهشی

[ Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-20 ]

فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، سال شانزدهم، شماره ۴، ۱۴۰۰

[ DOR: 20.1001.1.22517634.1400.16.4.14.3 ]

دانشگاه به مثابه‌ی عالی‌ترین نهاد آموزشی و پژوهشیِ یک جامعه، نقش و جایگاه ویژه و ذوابعادی در این زمینه دارد و خصوصاً با دگرگونی پارادایم توسعه و موضوعیت یافتنِ مفهومِ «توسعه‌ی پایدار»، مقوله‌ی مسئولیت اجتماعی، به طور خاص در دانشگاه‌های نسل چهارم، پایگاه، تبلور و نمودِ مضاعفی یافته است. چرا که اساساً فلسفه‌ی وجودی دانشگاه، بر مبنای تولیدِ خیرِ عمومی و رفاه اجتماعی از شاهراه خردورزی، علم آموزی و دانش‌اندوزی است و امتزاجِ خارج از تعادل و افراط‌گونه‌ی آن با منطق‌های مادی و منفعت‌گرایانه‌ی صِرف، دانشگاه را از هویت ذاتی و تاریخیِ خود که سرشتی فرهنگی و اجتماعی دارد، تهی می‌سازد.بنابراین می‌توان گفت مسئولیت اجتماعی دانشگاه، ظرفیتی است که دانشگاه‌ها را قادر می‌سازد تا از دریچه‌ی آن، کنش‌های ارتباطی خود را با حوزه‌ی عمومی، اجتماعات محلی، فضاها و ارگان‌های غیرانتفاعی، گروه‌های قومی و اجتماعی، نهادهای مدنی و سازمان‌های مردم‌نهاد بهبود و ارتقا بخشند. به واقع، دانشگاه در جایگاه پیش‌قراول، مبدأ تحولات و رهبرِ تغییراتِ مطلوب مدنی و اجتماعی، طلایه‌دار ترویج مسئولیت اجتماعی در جامعه و نضج‌دهنده و قوام‌بخشِ هویت‌های مسئولیت‌پذیر و اخلاق‌مدار در برابر هم‌کلاسان، هم‌دانشگاهیان، هم‌محلان، همشهریان، هم‌وطنان و هم‌نوعان و همین‌طور متعهد و مکلف در برابر محیط زیستِ فیزیکی (واقعی) و مجازی است (۲).

بررسی منابع مختلف و متعدد در مسئولیت اجتماعی دانشگاهی، نشان میدهد مسئولیت اجتماعی دانشگاهی عبارتست از:

خط مشی کیفیت اخلاقی عملکرد جامعه دانشگاهی، از طریق مدیریت مسئول تأثیرات آموزشی، شناختی، سازمانی، کاری و زیست محیطی حاصل از دانشگاه در گفتمانی تعاملی با جامعه به منظور ترویج و بهبود توسعه انسانی پایدار (۳).

در این تعریف سه مفهوم مهم و کلیدی، کیفیت، توسعه و گفتمان تعاملی آمده و یک مفهوم مهم دیگر نیامده است. اگر خط مشی کیفیت اخلاقی عملکرد جامعه دانشگاهی و دانشگاه بیان میشد، مسئولیت پذیری هم شامل دانشگاهیان و هم شامل دانشگاه می شد. قید اخلاق در کیفیت نقش مهم دارد و آن را می توان در برابر کیفیت حرفه ای عملکرد ژرف تر فهمید. قید انسانی در توسعه پایدارنیز اهمیت دارد. اهمیت آن را با توجه به چالشهای فراوان و تاریخی در دیدگاههای توسعه ای می توان درک کرد(۴).

در عصر حاضر، دغدغه و نگرانی بسیاری از مدیران و سازمان های امروزی، بروز مسایل و مشکلاتی است که به واسطه ی رعایت نکردن اصول اخلاقی توسط کارکنان رخ می دهد. بر اساس نتایج تحقیقات صورت گرفته دستیابی به نیروی انسانی کارامد، پاسخ گو و مسئولیت پذیر به چالش های محیطی و درون سازمانی ، با بکارگیری اصول اخلاقی از جلب مدیران و کارکنان سازمان ها میسر و عملی است . سازمان ها برای انجام امور سازمانی خود علوه بر معیارهای سازمانی و قانونی ، به مجموعه ای از ارزش ها و رهنمودهای اخلاقی نیاز دارند که آنان را در انجام اعمال و رفتارها یاری داده و نوعی هماهنگی و وحدت رویه را در حرکت سوی شیوه های مطلوب جمعی و عمومی میسر سازد.

از عوامل موثر و تاثیر گذار در شکل گیری مطلوب ارتباطات درون سازمانی و ایجاد شرایط مثبت اداراکی در کارکنان ، جو اخلاقی و ارزشی حاکم بر سازمان است که در فرایندتصمیم گیری فردی و گروهی موثر بوده است و به بهبودی سازمان منجر خواهد شد(۵). مسئولیت اجتماعی دانشگاهی، بر همکاری اخلاقی با اجتماع دانشگاهی و بوم شناختی – به عنوان مولفهٔ مهم مشارکت ذینفعان – تاکید می کند(۶). دانشگاه نیازمند اتخاذ نوعی راهبرد مسئولیت اجتماعی است- همان طور که دیگر سازمان های کسب و کار هم چنین هستند، چون مسئولیت اجتماعی عموماً به مفهوم مسئولیت اجتماعی شرکتی اشاره دارد – تا انتظارات ذی نفعان خارجی( دانشجویان، کارفرمایان فارغ التحصیلان ، بنیادهای سرمایه گذار و جامعه) و ذی نفعان داخلی ( مدیران، اعضای هیات علمی و کارمندان از نهادهای آموزش عالی را برآورده کند(۷).

مفهوم مسئولیت اجتماعی دانشگاه را برخی محققان (۸) پیشنهاد کردند. مسئولیت اجتماعی دانشگاه این طور تعریف می شود: « نیاز به تقویت تعهد مدنی و شهروندی فعال، که مربوط به عمل داوطلبانه و رویکردی اخلاقی است که با تشویق دانشجویان و کارمندان دانشگاه به فراهم کردن خدمات اجتماعی برای اجتماعات محلی شان یا افزایش تعهد بوم شناختی و زیست محیطی به توسعهٔ پایدار محلی و جهانی، حسی از شهروندی مدنی ایجاد کند (۹).

امروزه بحث اخلاقیات در کار، توجه زیادی را به خود جلب نموده است. اخلاقیات کار، یکی از جنبه های مهم فرهنگ سازمان است و به سمتی پیش می رود که بخشی از استراتژی یک سازمان شده است. بر اساس تعریف : اخلاقیات به انصاف و راستی و درستی مربوط است، به تصمیم گیری در خصوص اینکه چه چیزی خوب است و چه چیزی بد و به فعالیتها و قواعدی که رفتار پاسخگویانه را بین افراد و گروه ها پی ریزی می کنند (۱۰).

اخلاقی بودن و اخلاقی عمل کردن شامل انجام دادن اقداماتی است در جهت کسب اطمینان از اینکه رفتار اخلاقی همواره و در همه شرایط اعمال گردد(۱۱).

یکی از اهداف نظام آموزشی توسعه مهارت ها و ارزش های اجتماعی و اخلاقی از جمله مسئولیت اجتماعی است. لذا، هدف از انجام این پژوهش استخراج متغیر ها و شاخص های مسئولیت اجتماعی در دانشگاه های آزاد اسلامی است .

## روش

این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ رویکرد کیفی است و با استفاده از تکنیک دلفی انجام شد. روش دلفی یکی از روش های تحقیق کیفی است که از آن به منظور دستیابی به اجماع در تصمیم گیری های گروهی استفاده می شود . در عمل ، روش دلفی یک سری از پرسشنامه ها یا دورهای متوالی به همراه بازخورد کنترل شده ای است که تلاش دارد به اتفاق نظر میان یک گروه از افراد خبره درباره یک موضوع خاص دست یابد. به عبارت دیگر رسیدن به توافق یا اجماع

گروهی از طریق یک سری مراحل پرسشنامه ای با حفظ گمنامی پاسخ دهندگان و بازخورد نظرات به اعضای گروه است (۱۲).

جامعه پژوهش خبرگان علمی و اجرایی در حوزه های مدیریتی، فرهنگی، محیط زیستی، اقتصادی، علمی و پژوهشی دانشگاه های آزاد اسلامی شامل اساتید دانشگاه آزاد اسلامی دارای اشراف به مسئلهٔ پژوهش بود که با روش نمونه گیری هدفمند و تا رسیدن به اشباع نظری با ۱۸ نفر از آنان مصاحبه به عمل آمد.

توصیف متغیرهای جمعیت شناختی به منظور دستیابی به مشخصات کارگروه دلفی انجام شده است، نتایج نشان می دهد که ۸۸/۸۸ درصد خبرگان تحصیلات دانشگاهی دکتری داشته اند و۲۲/۲۲ درصد دانشجوی دکتری بوده اند.۶۶/۷۰ درصد آنان مرد و۳۳/۳۰ درصد آنان زن بوده اند،۶۱/۱۱ درصد آنان اعضای هیات علمی دانشگاه با رتبه علمی استاد، دانشیار، استادیاری و مربی بوده اند و ۳۸/۸۹آنان از مدیران ارشد و میانی دانشگاه و سازمان ها بوده اند.۱۱/۱۱ درصد آنان بین ۴۰-۳۰ سال سن داشتند ۸۳/۳۴ درصد آنان بین ۵۰-۴۱ سال سن داشتند و ۵/۵۵ درصد آنان بین ۶۰-۵۱ سال سن داشتند. ۱۱/۱۱ درصد خبرگان بین ۱۰-۱ سال سابقه کار داشتند۲۲/۲۳ درصد خبرگان بین ۲۰-۱۱ سال سابقه کار داشتند۶۶/۶۶ درصد خبرگان بین ۳۰-تا ۲۱ سال سابقه خدمت داشتند.

در این پژوهش، روش گردآوری داده ها از طریق مصاحبهٔ نیمه ساختاریافته بوده است. مصاحبهٔ نیمه ساختاریافته یکی از معمولترین انواع مصاحبه است که در تحقیقات کیفی اجتماعی استفاده میشود. این مصاحبه بین دو حد نهایی ساختاریافته و بدون ساختار قرار میگیرد.

روش تحلیل داده تکنیک دلفی بود و پس از سه دور استفاده از دلفی و استفاده ازشاخص های توصیفی میانگین،انحراف معیار، ضریب توافقی کندال و با کمک نرم افزار *SPSS* تحلیل داده ها انجام شد.

## یافته ها

در مرحله اول راند دلفی پرسشنامه در اختیار خبرگان قرار گرفت که ۸ مولفه و ۶۶شاخص با میانگین سطح برش ۷ ٪ بررسی شد ضریب توافق کندال نشان داد که تعداد ۲ شاخص از آنان نمره کمتر از میانگین دارند و حذف شدند. در مرحله دوم دلفی نتایج مرحله اول به همراه مولفه ها و شاخص های آنان در قالب طیف پنج گزینه ای لیکرت مجدداً در اختیار خبرگان قرار گرفت. که بنابه پیشنهاد خبرگان مولفه فناوری به مولفه های راند اول اضافه شد و ضریب توافق نشان داد بین نظرات خبرگان در مرحله دوم هنوز اختلاف نظرهای در بین تعدادی از شاخص ها وجود دارد. در مرحله سوم دلفی ، مولفه ها و شاخص های استخراج شده از مرحله دوم (۹ مولفه و ۶۴ شاخص) برای تعیین میزان اهمیت در اختیار خبرگان قرار گرفت. با توجه به ضریب توافق بالا در مرحله آخر و میانگین بالای ۴ و اختلاف میانگین ناچیز درمرحله دوم شرط توقف فراهم شد و مولفه ها و شاخص های نهایی تایید شدند.در جدول شماره ۱ ضریب توافق کندال و پایایی پرسشنامه در مرحله دلفی ذکر شده است.

**جدول۱: ضریب توافق کندال در سطح ۰/۰۰۱ و پایایی پرسشنامه**

| معیار | راند اول دلفی | راند دوم دلفی | راند سوم دلفی |
|---|---|---|---|
| ضریب کندال | ۶۰۳. | ۶۷۱. | ۸۴۲. |
| آلفای کرونباخ | ۷۴۶. | ۷۹۸. | ۸۶۱. |
| تعداد شاخص ها | ۶۶ | ۶۴ | ۶۴ |

یافته های جدول ۱ با مقایسه ضریب تواقف کندال و پایایی پرسشنامه در سه مرحله تکنیک دلفی نشان می دهد ، ضریب توافق کندال بالای ۷ ٪ است که این نشان از بالای توافق خبرگان به عنوان یکی از شروط توقف را دارد و آلفای کرونباخ۸۶۱ . بیشتر از ۸ ٪ می باشد که نشان از پایایی بالای مولفه ها و شاخص های پیشنهادی دارد. یافته های مندرج در جدول شماره ۱، به مولفه های مسئولیت احتماعی در دانشگاه های آزاد اسلامی اشاره دارد.

سوال ۱: مولفه های مسئولیت اجتماعی در دانشگاه آزاد اسلامی کدامند؟

**جدول۲: توصیف آماری مولفه های مسئولیت اجتماعی در دانشگاه های آزاد اسلامی(راند سوم دلفی)**

| مولفه | تعداد پاسخ | میانگین | نظر اجماع خبرگان | نتیجه |
|---|---|---|---|---|
| مسئولیت علمی – آموزشی | ۱۸ | ۴/۵۰ | ۰/۸۰۸ | تایید |
| مسئولیت اقتصادی | ۱۸ | ۴/۴۱ | ٪ ۸۰۰ | تایید |
| مسئولیت عمومی | ۱۸ | ۴/۴۱ | ٪ ۷۸۶ | تایید |
| مسئولیت قانونی | ۱۸ | ۴/۹۰ | ٪ ۸۰۵ | تایید |
| مسئولیت توسعه | ۱۸ | ۴/۷۲ | ٪ ۷۸۹ | تایید |
| مسئولیت اخلاقی | ۱۸ | ۴/۷۱ | ٪ ۸۰۷ | تایید |
| مسئولیت محیط زیستی | ۱۸ | ۴/۷۹ | ٪ ۸۲۵ | تایید |
| مسئولیت سازمانی | ۱۸ | ۴/۸۰ | ٪ ۸۱۰ | تایید |
| مسئولیت فناوری | ۱۸ | ۴/۸۰ | ٪ ۸۰۵ | تایید |





[ Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-20 ]

[ DOR: 20.1001.1.22517634.1400.16.4.14.3 ]

سوال شماره ۲: اعتبار هر کدام از مولفه های مسئولیت اجتماعی به چه میزان می باشد؟

نتایج جدول ۲ ، نشان می دهد میانگین همه مولفه های مسئولیت اجتماعی دانشگاه های آزاد اسلامی از سطح برش ۸۰ ٪ (میانگین ۴ در طیف لیکرت) بیشتر است و در نتیجه مولفه ها از نظر خبرگان مورد تایید می باشند. بنابراین با نوجه به میانگین و نظر اجماع خبرگان ، مولفه های مسئولیت اجتماعی با ۹ مولفه ( علمی وآموزشی، اقتصادی، عمومی، قانونی، توسعه، اخلاقی، محیط زیستی، سازمانی و فناوری) نهایی شد.

سوال ۳: مولفه های مسئولیت اجتماعی در دانشگاه های آزاد اسلامی کدامند؟ با استفاده از تکنیک دلفی ، ۹ مولفه و ۶۴ شاخص برای مسئولیت اجتماعی در دانشگاه های آزاد اسلامی تبیین شد که درجدول شماره ۳، آمده است

**جدول ۳ : مولفه هاوشاخص های نهایی برآمده از مصاحبه با خبرگان با روش دلفی**

| شاخص | مولفه |
|---|---|
| ارائه خدمات آموزشی و پژوهشی<br>تحقق عدالت آموزشی<br>تقویت روحیه مطالعه و پرسشگری در دانشجویان<br>مدیریت دانش در راستای مسئولیت اجتماعی<br>تسهیل دسترسی به دانش برای اجتماع<br>اثربخشی پژوهشها در حوزه مسئ<br>طراحی و اجرای کارگاه ها و دوره های آموزشی برای ذینفعان اجتماعی<br>آماده سازی دانشجویان برای رویارویی با واقعیات دنیای خارج<br>ترویج آموزش و دانش برای مسئولیت اجتماعی<br>آموزش مهارتهای لازم مطابق با نیاز کار | مسئولیت علمی – آموزشی |
| ارائه راه حل مسائل و کمک در بن بست های اقتصادی<br>سلامت مالی دانشگاه در اقتصادِ اجتماع<br>کمک به تجاری سازی دانش در اجتماع<br>تبدیل دانش به پژوهش های کاربردی<br>پرداخت سریع حق بیمه ها ، مالیات و عوارض دانشگاه به پیمانکاران | مسئولیت اقتصادی |
| حمایت از اقدامات داوطلبانه کارکنان برای اجتماع<br>اعطای بورسیه به افراد واجد صلاحیت و فاقد توان مالی<br>جذب دانشجویان ،اساتید و کارکنان بومی<br>همکاری با نهادهای خیریه و بشر دوستانه<br>آموزش و ترویج مسئولیت اجتماعی در جامعه محلی<br>ایفای نقش در پیشبرد برنامه ها و اهداف استانی<br>بهبود سیاستهای بومی گزینی و افزایش فرصتهای شغلی از طریق آموزش<br>حمایت مالی و غیرمالی از تشکلهای فرهنگی و آموزشی محلی<br>توجه به مسئولیت و پایداری اجتماعی در برنامه های استراتژیک (راهبرد محور)<br>آگاهی از مسائل جامعه محلی و تلاش برای رفع آنان<br>رعایت استانداردهای آموزشی | مسئولیت عمومی در قبال اجتماع و جوامع محلی |
| رعایت حقوق مدنی و قانونی دانشجویان<br>عمل به تعهدات خود در قبال سایر ارگانها (نهادها) و اشخاص حقیقی<br>توجه به قانونگرایی و قانونمندی در جامعه ( کارگاه، آموزش، پژوهش)<br>اجرای استانداردهای قوانین جهانی<br>احترام به حقوق اقلیتهای دینی و جنسیتی<br>اثرگذاری در توسعه اجتماعی و اقتصادی منطقه | مسئولیت قانونی |
| مفید بودن دانش تولیدی در شناخت کاستیهای توسعه<br>توانایی فارغ التحصیلان برای تغییر وضعیت در حال گذر توسعه جهانی<br>توجه به توسعه منابع انسانی منطقه ای و جهانی<br>پیوند اهداف خود با اهداف توسعه استان و منطقه<br>ارتباط دانشگاه با صنعت<br>ارائه اطلاعات واقعی به دانشجویان | مسئولیت توسعه |



مقاله پژوهشی
فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، سال شانزدهم، شماره ۴، ۱۴۰۰
[ Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-20 ]
[ DOR: 20.1001.1.22517634.1400.16.4.14.3 ]

| | |
|---|---|
| مبارزه با فساد و رشوه در ساختار اداری<br>تکریم اساتید و دانشجویا<br><br>توجه به اصل امانتداری (اصالت پژوهشها)<br>تاثیرگذاری بر اخلاق اجتماعی (جمعی یا فردی)<br>شکل دهی آگاهانه یا نا آگاهانه اخلاق فردی در دانشجویان<br>انجام با میل (متعهدانه) و بدون نظارت دستورات سازمانی توسط کارکنان و اعضای هیات علمی<br>اهتمام در تدوین منشور اخلاقی و رعایت آن<br>صرف وقت توسط اعضای هیات علمی و کارکنان برای ارباب رجوع ودانشجویان<br>حفظ اسرار و اطلاعات و احترام به حریم خصوصی دیگران توسط اعضای هیات علمی و کارکنان<br>اخلاق حرفه ای در تدریس و پژوهش<br>انجام پژوهش در زمینه مدیریت سبز (صرفه جویی در انرژی ها ) | مسئولیت اخلاقی |
| صرفه جویی در مصرف انرژی و جلوگیری از هزینه اوج بار مصرف قبوض<br>استفاده از انرژی های پاک<br>برگزاری آموزشهای همگانی در حفظ محیط زیست<br>رعایت استانداردهای زیست محیطی<br>تدابیر بازدارنده و پیشگیرانه در قبال خسارات زیست محیطی<br>حمایت مالی و غیرمالی از مسائل و خدمات زیست محیطی<br>بروز رسانی ساختار سازمانی خود متناسب با نیاز های جامعه | مسئولیت محیط زیستی |
| توجه به بهداشت شغلی و ایمنی اساتید و کارکنان<br>برقراری تعادل بین زندگی و کار اساتید و کارکنان<br>ایجاد فرصتهای برابر برای همگان در محل کار<br>توجه به آموزش اساتید ،کارکنان<br>توجه به خلق ایده های کاربردی نو (ایده های نو و کاربردی) | مسئولیت سازمانی |
| ایجاد فرهنگ نوآوری<br>ایجاد فناوری جدید<br>دانشگاه تضمین کننده ایجاد فناوری (مبهم، مولد و مدرس فناوری) | مسئولیت فناوری |

به طور کلی یافته ها ی حاصل از این پژوهش شناسایی ۹ مولفه و ۶۴ شاخص در زمینه مسئولیت پذیری اجتماعی در دانشگاه بود. مولفه ها شامل: مسئولیت های علمی و آموزشی، اقتصادی، عمومی ،قانونی، توسعه،اخلاقی،محیط زیستی، سازمانی و فناوری بودند. که مولفه های نهایی با ضریب توافقی کندال ( ۸۴۲ ٪ )به اجماع خبرگان رسید . پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ(۸۶۱ ٪) تایید شد. نتایج پژوهش نشان داد که تمامی مولفه‌های مسئولیت اجتماعی، ایفای نقش معناداری ، در تبیین مدل مفهومی داشتند.

## بحث

دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی از جمله تأثیرگذارترین سازمان های اجتماعی هستند که در توسعه و گسترش هنجارهای اجتماعی سهم بسزایی دارند .هنجارهای مورد پذیرش در جامعه زمانی درک خواهند شد که از جانب نهادی دانش محور، مورد توجه قرار گیرد .از مهم ترین هنجارهای عصر نوین در جوامع توجه ویژه سازمان ها به نقش پاسخگویی آن ها می باشد .این مزیت در فرهنگ سازمان ها بعنوان یک اصل نهادینه شده است .این مطالعه با مورد توجه قرار دادن تبعات موثر بر مسئولیت پذیری اجتماعی، سعی در معرفی الگویی خاص موسسات آموزشی به ویژه دانشگاه های آزاد اسلامی را داشته است .نتایج بررسی ها نشان داد که در مدل پیشنهادی ، تمامی مولفه های معرفی شده به خبرگان و ابزار مربوطه از از طریق آزمون ضریب کندال و میانگین و اجماع خبرگان روایی لازم برخوردار بوده و تمامی مولفه‌های مسئولیت اجتماعی، ایفای نقش معناداری ، در تبیین مدل مفهومی داشتند

پژوهش حاضر با هدف تبیین مولفه های مسئولیت اجتماعی در دانشگاه آزاد اسلامی با تکنیک دلفی انجام شده است، بابررسی گسترده مبانی نظری و ادبیات تحقیق و نتایج نظرسنجی از متخصصین و صاحبنظران کارگروه دلفی، مولفه ها و شاخص های مسئولیت اجتماعی دانشگاه در قالب مدل مفهومی پژوهش ارائه شد با استفاده از نظرات ۱۸ نفر از خبرگان تحلیل دورهای اول ، دوم و سوم به ۹ مولفه منتهی شد . این نه مولفه عبارتند از: ۱-مسئولیت علمی و آموزشی ۲- مسئولیت اقتصادی .۳-مسئولیت عمومی در قبال اجتماع و جوامع محلی.۴- مسئولیت قانونی ( رعایت حقوق مدنی و قانونی دانشجویان، عمل به تعهدات خود در قبال سایر ارگانها (نهادها) و اشخاص حقیقی، توجه به ۵- مسئولیت توسعه۶- مسئولیت اخلاقی (مبارزه با فساد و رشوه در ساختار اداری ،تکریم اساتید و دانشجویان ،توجه به اصل امانتداری (اصالت پژوهشها) تاثیرگذاری بر اخلاق اجتماعی (جمعی یا فردی)،





[ Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-20 ]

[ DOR: 20.1001.1.22517634.1400.16.4.14.3 ]

شکل دهی آگاهانه یا نا آگاهانه اخلاق فردی در دانشجویان، انجام با میل (متعهدانه) و بدون نظارت دستورات سازمانی توسط کارکنان و اعضای هیات علمی، اهتمام در تدوین منشور اخلاقی و رعایت آن، صرف وقت توسط اعضای هیات علمی و کارکنان برای ارباب رجوع ودانشجویان، حفظ اسرار و اطلاعات و احترام به حریم خصوصی دیگران توسط اعضای هیات علمی و کارکنان، اخلاق حرفه ای در تدریس و پژوهش، مسئولیت اخلاقی بعنوان یکی دیگر از مولفه های مسئولیت اجتماعی نقش کلیدی را برای جامعه ، و دانشجویان و اساتید و کارکنان دارد و از دانشگاه انتظار می رود ارزش ها و هنجارهای جامعه را مد نظر داشته باشد و به آن احترام بگذارد. ۷- مسئولیت محیط زیستی. ۸- مسئولیت سازمانی ۹- .مسئولیت فناوری. نتایج این تحقیق با نتایج پژوهشهای بر خی محققان (۱۳- ۲۲ ) همسو بودند.

در این راستا پیشنهاد می شود که برای استقرارمطلوب مسئولیت پذیری اجتماعی در دانشگاه ها ، مطابق با یک الگوی برنامه ای زمان بندی شده، عوامل اصلی و الزام آور در استقرار مسئولیت پذیری اجتماعی دانشگاهی ازجمله ، بررسی سند چشم انداز توسعه دانشگاه بر اساس شاخص های مسئولیت پذیری اجتماعی، ارزیابی برنامه های و تشخیص میزان مطابقت آن هابا بازار کار ، بررسی میزان اهتمام به گسترش رشته های آموزشی دانشگاهی مبتنی بر اشتغال زایی قشر فعال و محروم جامعه، ارزیابی میزان تدوین آرمان های اجتماع محور در دانشگاه بر اساس شاخص های مسئولیت پذیری سازمانی، بررسی میزان استقرار فرهنگ سازمانی دانشگاه بر پایه ترویج ارزش های اجتماعی، تعیین میزان کمک به گسترش ایده محوری آموزش های دانشگاهی و تجاری سازی آن ها، بررسی میزان رفع تبعیض های جنسیتی و اقلیتی در تقسیم پست های سازمانی در دانشگاه، بررسی کیفیت انجمن های علمی و فرهنگی دانشگاه ، تشخیص میزان رعایت استانداردهای زیست محیطی و شاخص های آلودگی محیطی از سوی دانشگاه ، بررسی میزان تدابیر اتخاذ شده توسط دانشگاه در گسترش فرهنگ صرفه جویی و ارتقای حس شهروندی اجتماعی در دانشگاه مورد ارزیابی مداوم قراردهند.

## نتیجه گیری

مولفه های مسئولیت اجتماعی در دانشگاه ها ثمرات زیادی را برای دولت ها دارد و توجه مدیران و دست اندرکاران و اعضای هیات علمی و دانشجویان دانشگاه ها میتوانند در رفع مشکلات جامعه از جمله تخریب محیط زیست ، کم آبی ،گرم شدن کره زمین، آلودگی های محیط زیستی ، پسماند ، خشکسالی ، عدم توازن در توسعه پایدار، بیکاری و مشکلات اقتصادی ، عدم مشارکت های مردمی ، بیماری های مسری و صعب العلاج ونقش اساسی را ایفا نمایند. بر اساس یافته های تحقیق حاضر مشخص شد مولفه های محیط زیستی، اخلاقی، اجتماعی، علمی و آموزشی و اقتصادی در جامعه نقش مهمی در شکل گیری مسئولیت اجتماعی دارد.

## ملاحظه‌های اخلاقی

در این پژوهش با معرفی منابع مورد استفاده، اصل اخلاق امانت داری علمی رعایت و حق معنوی مولفین آثار محترم شمرده شده است و مواردی چون انتشار چندگانه، تعارض منافع و مولفه های اخلاق پژوهشی مورد توجه قرار گرفته است.

## واژه نامه

| | |
|---|---|
| 1.Professional ethics | اخلاق حرفه ای |
| 2.Organizational culture | توسعه فرهنگ اخلاقی |
| 3.Social responsibility | مسئولیت اجتاعی |
| 4.Conscience organisation | وجدان سازمانی |
| 5.Social performance | عملکرد اجتماعی |
| 6.Responsibility of citizenship | مسئولیت شهروندی |
| 7.Social accountability | پاسخگویی اجتماعی |
| 8.Prodactivity | بهره وری |
| 9.Work ethics | اخلاق کاری |
| 10.Eduucation | تعلیم و تربیت |
| 11.Environmental | زسیت محیطی |
| 12.Organizational | سازمانی |
| 13.Qualitify | کیفیت |
| 14.Devlopment | توسعه |
| 15.Ethical strategy | استراتژی اخلاقی |

## References


1. Starrat RJ. (2004). Ethical leadership. Sanfrancisco: Josey Bass Publication.
2. Vallaeys F. (2013). Defining social responsibility: A matter of philosophocial urgency for university. Available at: http://WWW.guninetwork.org/resources/hearticle/definingsocial-responsibiliy-a-matter-of-urgency-for-philosophy-anduniversities. Accessed: 2 May 2020.
3. Reiser J. (2). Managing university social responsibility. Available at: http://WWW.International-sustainable–campusunivrsidad-Catolica-del-peru. Accessed: 18 May 2020.
4. Esfijani AFK, Chang E. (2012). Anapproach to university social responsibility onotologe development through text analyses. UK: International Conference on Human System Interactions.
5. Chen SH. (2015). A strategic planning model for developing open educational resources. [Ma Thesis]. Bangkok/Thailand: Chulalongkorn University.
6. Dima AMS, Vasilache V, Ghinea S, Agoston S. (2013). A model of academic social responsibility. Review of Administrative Sciences; 23-43.
7. Danaeifard H, Hassanzadeh A, Hashemi Z. (2014). Analysis of National Responsibility of Government




مقاله پژوهشی
فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، سال شانزدهم، شماره ۴، ۱۴۰۰

[ Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-20 ]

[ DOR: 20.1001.1.22517634.1400.16.4.14.3 ]

Employees. Culture strategy; 7(25): 41-70. (In Persian).
8. Karami G, Qayyumi Z, Ebrahimi Kurdler A. (2014) assessing the social responsibility disclosure index and examining the relationship between this index and the financial performance of banks in Iran. Islamic Management; 22(2): 131-145. (In Persian).
9. Shafei R, Azizi N. (2013). The Study of Organizational Social Responsibility in Western Universities and Higher Education Centers Country. Organizational Behaviour Journal; 1(2): 5-22. (In Persian).
10. Abbasi M, Faizi T. (2013) Ethical organization and its impact on social responsibility of the organization in the headquarters of the Ministry of Jihad Agriculture. Manament of Organizational Culture; 11(2). (In Persian).
11. Pardakhtchi MH, Bazargan A, Arasteh H, Mozafari G. (2012). External accountability gap of universities from the perspective of the scientific community. Research and Planning in Higher Education; 18(1): 91-112. (In Persian).
12. Tabarsa G, Rezaian A, Azar A, Alikhni H. (2011) Explaining and designing the mission model of social responsibility of the organization. Strategic Managmaent Studies; 2(8): 83-102. (In Persian).
13. Jabarzadeh Kangarloee S, Bayazidi A. (2010) Examining the relationship between social responsibility and organizational commitment with conservatism in financial reporting of listed companies. Stock Exchange;(9). (In Persian).
14. Rasche A, Esser DE. (2006). From stakeholder management to stakeholder accountability. Journal of Business Ethics; 65(3): 251-267.
15. Tian Q, Liu Y, Fan J. (2015). Effects of external stakeholder pressure and ethical leadership on corporate social responsibility in China. Journal of Management & Organization; 21(4): 388-410.
16. Rus C, Chirica S, Ratiu L, Baban A. (2014). Learning organization and social responsibility in Romanian higher education. Procedia - Social and Behavioral Sciences; 142.
17. Vescuz DG, Hernandez MIS. (2014). Measuring corporate social responsibility for competitive success at the regional level. Journal of Cleaner Production; 72.
18. Esti Dwi Rinawiyanti, Xueli Huang, Sharif As-Saber. (2013). The impact of corporate social responsibility on the financial performance of small and medium enterprises. Asia Economy and Finance; 39(12).
19. Fallah Tafti S, Hosseini SF, Akbari Emami S. (2012). Assessment the corporate social responsibility according to islamic values (case study: sarmayeh bank). Procedia - Social and Behavioral Sciences; 58: 1139 – 1148.
20. Arasteh HR, Hosseinali J. (2011). Ethics in universities and higher education centers: an option to improve behaviors, transplanting science. Nash Elm; (2): 31-40. (In Persian).
21. Mirkamali SM. (2011). Ethics and social responsibility in educational management. Psychology and Educational Sciences; (66). (In Persian).
22. Shahinmehr B, Hasani M. (2015). Modeling the relationship between professional ethics and social responsibility with organizational accountability. Ethics in Science and Technology; 10(1). (In Persian).



[ Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-20 ]
[ DOR: 20.1001.1.22517634.1400.16.4.14.3 ]

[ DOR: 20.1001.1.22517634.1400.16.4.14.3 ] [ Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-20 ]